

УДК 811.161.2'271.1'367

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/73-2-33>**Оксана МЕЛЬНИЧУК,***orcid.org/0000-0002-1725-7270*

кандидат філологічних наук,

доцент кафедри мовознавства

Івано-Франківського національного медичного університету

(Івано-Франківськ, Україна) *melnychuk27@gmail.com*

СЕМАНТИЧНІ ТА СТИЛІСТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ЕТИКЕТНИХ ВИСЛОВЛЕНЬ У ТВОРІ ОКСАНИ КУЗИВ «БЕЗСМЕРТІЄ»

Здійснене дослідження є першою спробою аналізу та систематизації семантичних і стилістичних особливостей етикетних висловлень у творі Оксани Кузів «Безсмертіє». Ми охарактеризували семантико-функціональні особливості конструкцій ввічливості, що зафіксовані у мовленні персонажів художнього твору прикарпатської письменниці. Нами використано методи компонентного, концептуального, дискурсивного та функціонального аналізу граматичних одиниць.

Проведений аналіз дає можливість зробити певні висновки. У семантичному плані етикетні висловлення не є однорідними. Серед зафіксованих етикетних висловлень ми виділили такі семантико-функціональні різновиди: привітання, звертання, подяка, застереження, вибачення, прохання, компліменти, присягання, побажання, прощання. Найповніше представлені конструкції звертання, для яких типовими є такі функції: власне контактна, спонукальна, етикетна, соціально-регулювальна, оцінно-характеризуюча.

Проаналізовані етикетні висловлення мають яскраві стилістичні особливості, які передусім властиві мові персонажів художньої літератури та розмовно-побутовому стилю. Емоційно нейтральні, а також характерні ласкаві, нестливі етикетні висловлення фіксуємо при відтворенні авторкою неофіційних комунікативних ситуацій.

Емоційне забарвлення, експресивність етикетних висловлень розкривається: у звертаннях-персоніфікованих іменниках («пташко», «зіронько», «квіточко»); у стилізованих «під високий стиль» звертаннях («моя князівно», «ваша величність»); у повтореннях етикетних висловлень («вибач-вибач!», «Вибачте...Вибачте, будь ласка...») тощо.

Зафіксовані у мовленні персонажів твору Оксани Кузів «Безсмертіє» етикетні висловлення репрезентують особливості національного мовленнєвого етикету, засвідчуючи такі загальнолюдські цінності, як шанобливе ставлення до співрозмовника, доброзичливість, толерантність, що є невід'ємною складовою повсякденного спілкування українців.

Ключові слова: етикетні висловлення, конструкції ввічливості, семантико-функціональні вияви, стилістичні особливості.

Oksana MELNYCHUK,*orcid.org/0000-0002-1725-7270*

Candidate of Philological Sciences,

Associate Professor at the Department of Linguistics

Ivano-Frankivsk National Medical University

(Ivano-Frankivsk, Ukraine) *melnychuk27@gmail.com*

SEMANTIC AND STYLISTIC FEATURES OF ETIQUETTE STATEMENTS IN THE WORK OF OKSANA KUZIV "IMMORTALITY"

The study is the first attempt to analyze and systematize the semantic and stylistic features of etiquette statements in the work of Oksana Kuziv "Immortality." **The purpose** of our work is to analyze the semantic and functional features of politeness constructions that are fixed in the speech of the characters of the artistic work of the Carpathian writer. To achieve the stated goal, **the methods** of component, conceptual, discursive and functional analysis of grammatical units were used.

The relevance of the work is due to the importance of the object of study and the lack of research on the lexical-semantic and structural-grammatical characteristics of etiquette expressions in the writer's work. **The scientific novelty** of the study lies in the fact that a new analysis of Oksana Kuziv's language creation is proposed, in particular, the study and systematization of etiquette expressions in the speech of the characters of the work, taking into account their communicative-stylistic and ethnopsychological features.

This analysis makes it possible to draw certain **conclusions**. In semantic terms, etiquette expressions are not homogeneous. Among the analyzed etiquette statements, we identified the following semantic-functional varieties:

congratulations, appeals, gratitude, reservations, apologies, requests, compliments, oaths, wishes, farewells. The most complete representation is given to the constructions of address, for which the following functions are typical: contact, motivational, etiquette, social-regulatory, evaluative-characterizing.

The etiquette expressions recorded in the speech of the characters of Oksana Kuziv's work "Immortality" represent the features of national speech etiquette, certifying such universal values as respect for the interlocutor, friendliness, tolerance, which is an integral part of the daily communication of Ukrainians.

Key words: *etiquette expressions, politeness constructions, semantic-functional manifestations, stylistic features.*

Постановка проблеми в загальному вигляді та обґрунтування її актуальності. Мова етносу, як зазначає відомий український науковець Олександр Губко «дає найбільш багатий і вірогідний матеріал для осягання історичного зрізу його психічного складу. Мова є найбільш чітким і повним відбитком психологічного обличчя народу» (Губко, 2013: 84). «Тут відбиваються, як у воді безмежна блакить неба, усе душевне багатство народності – її світосприймання й уявлення про довкілля, її уважність до явищ природи, її історична пам'ять, її мислення, уява-фантазія, темперамент, характер, здібності, уся індивідуальність і натура» (Губко, 2013: 84).

Виокремлюючи з-поміж типових етнопсихологічних рис українців емоціоналізм, сентиментальність, ліризм, сердечність, дослідники акцентують на таких рисах вдачі, як саможертвоність, непокірність козацького духу, почуття незалежності та власної гідності, патріотизм, життєрадісне світовідчуття. До висвітлення цих та інших ознак національного характеру українців зверталися Г. Сковорода, В. Шухевич, М. Костомаров, Д. Чижевський, Ю. Федькович, І. Франко, Леся Українка, В. Сімович, Є. Маланюк, М. Шлякєвич, Ю. Липа, В. Працьовитий, І. Драч, Л. Орбан, Є. Онацький, С. Богдан, О. Губко та багато інших науковців.

«Дайте нам бодай одне речення ... і ми вам реконструюємо всю психіку мовця – його інтелектуальний рівень, його свідомість, його сенсоріку, художньо-естетичний розвиток та емоційну сферу – словом, увесь його душевний світ та етнічну характерність останнього» (Губко, 2015: 169). Ця унікальність, неповторність виражається і в його системі мовленнєвого етикету.

Під мовленнєвим етикетом розуміють «використання засобів мовного коду конкретної ідіоетнічної мови, якою здійснюється міжкультурна комунікація, у повній відповідності з мовленнєвою ситуацією; система стійких формул і знаків спілкування, прийнятих у конкретній національній лінгвокультурній спільноті, скерованих на встановлення оптимального мовленнєвого контакту між співбесідниками» (Бацевич, 2007: 48). Яскравим свідченням цього є мовотворчість наших прикарпатських письменників.

Зокрема своєрідну систему етикетних висловлень репрезентує новий твір Оксани Кузів. Цікаво, що сама авторка окреслює жанрову належність твору так: «БезсмертіЄ» – це навіть не художній твір, це частина мого життя, моїх здогадів, снів, рефлексій, медитаційних, підсвідомих станів про мене первісну (звичайно, з художнім домислом і баченням)...» (Кузів, 2023: 3).

Актуальність роботи зумовлена важливістю об'єкта дослідження та відсутністю розвідок щодо лексико-семантичної та структурно-граматичної характеристики етикетних висловлень у творчості письменниці.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Українська мовознавча наука велику увагу приділяла характеристиці системи українського мовленнєвого етикету в різних аспектах ще з кінця XIX століття. Наприклад, у працях В. Шухевича, І. Свенціцького. Описовій та науковій інтерпретації цієї проблематики присвячені праці сучасних мовознавців С. Богдан, Л. Мацько, М. Білоус, О. Завгороднього, І. Гамрецького, С. Караванського, Т. Панько, М. Телеки, О. Миронюк, О. Пазяк, Г. Кисіль.

Привертали увагу до визначення загальних закономірностей, найсуттєвіших ознак етикетних висловлень українського народу в наукових розвідках І. Білодід, П. Дудик, Є. Чак, Л. Мацько, Л. Масенко, Т. Панько, А. Коваль, С. Караванський, М. Білоус, С. Єрмоленко, О. Миронюк, Н. Плющ, М. Стельмахович, О. Тараненко та інші.

Винятково важливими є дослідження етнопсихологічних рис етикетного спілкування українців у лінгвістичних працях Н. Бабич, Н. Гуйванюк, Я. Радевича-Винницького, Н. Журавльової, Г. Татаревич, М. Скаба, О. Кульбабської, В. Працьовитого, Л. Корновенко та багатьох інших дослідників, адже «лише в літеплі материнської мови юна особистість викохується щасно, природно, могутньо. У чужомовному силовому полі вона хиріє, як тропічна квітка, пересаджена на північний ґрунт. Тим-то нації (і передусім українці), які століттями зазнавали мовного гніту, багато втрачали у своєму духовному, інтелектуальному розвитку. І лише могутнє праісторичне коріння дозволяє нам залишатися однією з духовно багатих націй світу» (Губко, 2015: 169–170).

Мета роботи полягає в аналізі семантичних та стилістичних особливостей етикетних висловлень у творі Оксани Кузів «БезсмертіЄ».

Реалізація поставленої мети передбачає розв'язання таких **завдань**: визначити семантичні та стилістичні особливості етикетних висловлень у творі Оксани Кузів «БезсмертіЄ»; з'ясувати етнопсихологічні особливості зафіксованих формул ввічливості.

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що запропоновано новий аналіз мовотворчості Оксани Кузів, зокрема вивчення та систематизування етикетних висловлень у мовленні персонажів твору з урахуванням їхніх комунікативно-стилістичних та етнопсихологічних особливостей.

Виклад основного матеріалу дослідження. Етикетні висловлення **привітання** в контактнотворчості виконують функції чисельно не представлені у мовленні героїв твору «БезсмертіЄ». Найпоширенішою формулою є традиційне й стилістично не обмежене висловлення «Привіт!». Такі конструкції містять повтори комунікативної ввічливості, наприклад: – **Привіт, матусю, привіт!** – Марта кинулася на шию. – **Привіт-привіт!**, – міцно зажмурила очі (Кузів, 2023: 148).

Більшою різноманітністю та варіативністю характеризуються у творі Оксани Кузів формули **звертань**.

Переважає у цій етикетній функції використання власних імен персонажів, вжиті у повній формі, як-от: – Неправда, **Марто!** Вас же так зовуть?! – чи то запитав, чи то ствердив чоловік (Кузів, 2023: 6); – А ви, **Марто**, маєте напрочуд розвинену фантазію (Кузів, 2023: 11); – Чуєш, **Дзвінко**, ти зможеш вибратися звідти!!! (Кузів, 2023: 124); – Я думаю, що згадала... точніше, **Августине**, ви допомогли мені пригадати.. (Кузів, 2023: 94). Фіксуємо також такі найменування адресата мовлення із повторенням, як-от: – Ти думаєш, розчинитися у Бозі – гріх??? **Марто!!! Марто!!!** (Кузів, 2023: 44).

У мовленні персонажів лунають і загальні нейтральні форми звертання, які виконують власне контактну функцію, наприклад: – Прошу, **пані**, ручку... (Кузів, 2023: 6); Визначся, **дівчино**, і, взагалі, думай, перше, ніж маєш щось дурне ляпнути! (Кузів, 2023: 16).

Представлені загальні звертальні етикетні висловлення і в зменшено-пестливій формі, як-от: – Та що ви, **панночко**, що ви? (Кузів, 2023: 7); – Хто зна, хто зна, **моя панночко**... (Кузів, 2023: 9); – Та що ти, **дівчинко**, я лише побачив між рядками, – уточнив... (Кузів, 2023: 27); – Ніякої містики, **дівчинко!** (Кузів, 2023: 68).

Такі звертання можуть містити поширювачі означального типу, як-от: – Що ви?! Що ви, **моя дівчинко!**?! (Кузів, 2023: 8); – Ні, **моя дівчинко**, не все! Завтра буде інший день... (Кузів, 2023: 10); – **Дівчинко моя**, це закономірно, і зветься це, називається досвідом, життєвим досвідом – і не інакше! (Кузів, 2023: 86); – А це означає, **люба дівчинко**, що я прощаюся з тобою назавжди, – поспіхом заціпає гудзики піджака (Кузів, 2023: 138). Поширені такі форми звертань у спілкуванні дорослих і дітей, засвідчуючи доброзичливе ставлення до адресата. Таким номінаціям адресата мовлення притаманна спонукальна функція.

Соціально-регулювальну функцію апеляції репрезентують конструкції товариських звертань, як-от: – То нічого, **браття**, скоро ми подивимося, як плавиться те «золото» у багатті! – підморгнув до всіх найстарший (Кузів, 2023: 128); – ... Пийте, **браття**, пийте, аби не боятись її, аби мати супроти нечисті силу!!! (Кузів, 2023: 128).

Вживаються в етикетній функції звертання й висловлення, що відображають фольклорну, народнопісенну традицію прикарпатців. Таку функцію виконують персоніфіковані іменники, порівняймо: – Ти не сама... Ти – з ним... – ніжно гладив її по голові. Не журися, **пташко**, дай Богові покерувати часом і розв'язати всі твої сьогоднішні вузлики, а «завтра» – настане лише завтра! (Кузів, 2023: 63); – Летить, **пташко**, час лише летить! (Кузів, 2023: 28); – ...А тепер – біжи! Лети, **моя пташко!** (Кузів, 2023: 141); – Ось як ти защебетала, **моя пташечко**, бідна, кажеш! (Кузів, 2023: 64); – Хтозна... Хтозна, **моя люба пташечко**... (Кузів, 2023: 95); – Е, **голубонько**, досвід досвідом, а життя така штука, що і з досвідом нагинає, скручує в дугу і лупить таким струмом, що й Вольф не розбереться! (Кузів, 2023: 116); – Якби ж то, **моя зіронько**, було так, то я б тут з тобою сьогодні не сидів та не втішав... (Кузів, 2023: 16); – Ні, **моя квіточко**, точно ні, знаю лише, як би це дивно не звучало, що цей перстень мені замовив зробити ювелірному майстрові мій чоловік зі сну... (Кузів, 2023: 158).

Деякі архаїзовані та стилізовані «під високий стиль» звучать звертання до дівчини «моя князівно», «ваша величність», напр.: – Якби ж то... Якби ж то, **моя князівно**... (Кузів, 2023: 93); – Ні... Я не міг тому, бо **ваша величність**, через мою маломовність, наказала мені відрізати язик (Кузів, 2023: 93).

У функції апеляції ми зафіксували й використання прикметників, які звучать як самостійні звертання, наприклад: – ...А ви, **шановний**, як там вас величати, бо я забула? (Кузів,

2023: 14); – *Дурнесенька*, то ти ще мріяла у моєму помісті лягти – і заснути??? – розреготався (Кузів, 2023: 45); – Чому ти така збуджена, чому це ім'я так збентежило тебе? Заспокойся, *ріднесенька*, не можна ж так емоційно сприймати, ти – вагітна, а це лише сон! (Кузів, 2023: 159); – О так, *ріднесенька*, вірю! (Кузів, 2023: 160). На нашу думку, зазначені номінації адресата мовлення виконують, окрім етикетної та власне контактної функції, ще й оцінно-характеризуючу функцію.

З-поміж родинних звертань фіксуємо як повні форми констукцій у кличному відмінку, так і усічені варіанти, порівняймо: – Тішуся за тебе, *доню*, тішуся, – витирала долонями сльози, а ті котилися й котилися. – За нас, *мамо*, за нас (Кузів, 2023: 148–149); – А як звали, *мамо*, ту жінку з твоїх снів? (Кузів, 2023: 158). – *Мам*, а чого ж на «ви» і відкіля тобі відомо, що син, – розщипала ремінці босоніжок, які від спеки аж в'їлися в шкіру. – *Мам*, а ти мала рацію!.. – і вони пирснули сміхом... (Кузів, 2023: 160); – *Ма-ам*, а ходи-но сюди! (Кузів, 2023: 150). Зазначені іменники – загальні назви реалізують соціально-регулювальну функцію звертання. У досліджуваному матеріалі ми фіксуємо їхнє використання в неофіційних комунікативних ситуаціях.

З комунікативно-етикетною функцією *вибачення* у досліджуваному матеріалі вживається формула *вибач/вибачте, пробач*, як-от: – *Вибач*, що перебив, та все ж, звідки ти знаєш, що з найбідніших? (Кузів, 2023: 104); – *Вибачте*, – відповіла не озираючись (Кузів, 2023: 49); – *Пробач*, – ніби й не чула його слів. – За вчора – *пробач*... (Кузів, 2023: 144). До особливостей письменницького стилю у творі Оксани Кузів належить використання повторів зазначених етикетних форм, як самостійно, так і в поєднанні з іншими зворотами ввічливості. Такі повторення етикетних висловлень свідчать про особливе ставлення до адресата, делікатність та зворушливість моменту комунікації, напр.: *Вибач-вибач*, я ж не винен у тому, що читаю тебе, як книжку... (Кузів, 2023: 27); – ... *Вибач-вибач!* – посміхнувся і підняв руки угору, капітулюючи (Кузів, 2023: 52); – *Вибач-вибач* (Кузів, 2023: 87); – *Вибачте... Вибачте, будь ласка...* – мовила стиха (Кузів, 2023: 71).

До таких своєрідних рис мовостилу належить і використання чужомовних формул ввічливості, як-от: – О Боже, ви думаете, що я усю ніч слухатиму ваші, *пардон*, теревені й віритиму кожному вашому слову, а після, розказуватиму про себе, виноситиму сміття з власної хати, тобто з душі, і проситиму у вас поради чи то розради?! (Кузів, 2023: 45).

Стосунки, що побудовані на повазі та взаєморозумінні, засвідчують вибачення з відтінком благання, як-от: ...*Заради Бога, лише не тримайте на мене зла...* (Кузів, 2023: 71); – *Та не ображайся на мене, дівчинко, не ображайся!* – погладив по-батьківськи дівчину по голові (Кузів, 2023: 74).

У функції *прохання* ми зафіксували висловлення з компонентами «*прошу*» та «*будь ласка*». – *Ні, прошу!* Лише не здавайся! (Кузів, 2023: 131); – ...Марто, я кажу тобі про смерть, чуєш, про смерть, тому *прошу тебе* піти звідси швидше, аніж це все станеться! (Кузів, 2023: 138); – Не лякайте, *будь ласка*, а то я... (Кузів, 2023: 58); – Я – така? Зупиніться-зупиніться!!! Із цього місця, *будь ласка*, якщо можна звичайно, якомога детальніше! (Кузів, 2023: 81). Зазначені етикетні висловлення характеризуються модальністю люб'язності та вживаються з метою налаштувати співрозмовника на доброзичливий тон репліки-відповіді, сподіваючись на позитивне вирішення прохання.

Почуття вдячності персонажі твору «БезсмертіЄ» висловлюють за допомогою традиційних формул «*дякую*» та «*спасибі*», напр.: – *Дякую*. Хотіла би дізнатися чи... (Кузів, 2023: 60); – *Дякую*, ще краще! (Кузів, 2023: 81); – ...*Спасибі*, Августине, за те, що відкрили мені правду про себе, про мене теперішню і колишню, про любов, про життя і смерть, як продовження самого життя! (Кузів, 2023: 143).

Різновидом таких конструкцій є речення з прикметником *вдячний* із зазначенням адресата подяки і предмета подяки, як-от: – Звичайно, *я безмежно вдячний тобі за доброту, за довіру...* (Кузів, 2023: 138); – *Це тобі дякую за вибачення!* Я чекав на нього не рік і не два – пару століть... (Кузів, 2023: 96).

Спостерігаємо у фактичному матеріалі усталені вислови подяки з компонентами «*Бог*» та «*Всевишній*», які вживаються у певних комунікативних ситуаціях із значенням схвального ставлення мовця до повідомлюваного. Порівняймо: – *Та й слава Богу*, – прошепотіла їй у відповідь, – *слава Богу*, – пустила рясну щедру сльозу (Кузів, 2023: 148). – Так, моя князівно, мій язик залежав тоді теж тільки від вас, – проказав з іронією, – та, *дякувати Всевишньому*, все минулося (Кузів, 2023: 95).

З компонентом «*Бог*» фіксуємо формули *застереження*. Етикетні висловлення цієї групи засвідчують релігійність та побожність прикарпатців як їхню етнокультурну своєрідність та християнський світогляд. Наприклад: – Ні, навіть не смій думати собі, дорогий читачу, що Августин щоднини вишукує якусь/якогось

родичку/родича бозна по якій родовій лінії і вчить, як правильно жити, чи розповідає комусь з них, **не приведи Боже**, про те, що було у них вчора, сьогодні чи що буде завтра... (Кузів, 2023: 65).

На сторінках твору «БезсмертіЄ» фіксуємо етикетні висловлення у функції **компліментів**, які відповідають нормам сучасної мовленнєвої поведінки і наділені виразними смисловими відтінками. Наприклад: – Ось бачиш, **ти мудра дівчинка**, яка вміє аналізувати ситуацію (Кузів, 2023: 66); – **А ти кмітлива!** (Кузів, 2023: 75); – **...Браво, ви – геній, Августине!!! Геній!!!** (Кузів, 2023: 110).

Надзвичайною емоційністю та оригінальним світовідчуттям мовців позначені етикетні висловлення **присягання**, наприклад: – **Клянуся**, я цей перстень уже бачила, – Марта зауважила, як змінився вираз обличчя у мами. – **Клянуся**, що бачила... (Кузів, 2023: 155); – ...Все, більше не можу! **Клянусь найсвятішими небесами, що це мені не під силу!**... – кричала в безнадії (Кузів, 2023: 132).

Письменниця у мовленні героїв своїх творів відтворює традиційні етикетні висловлення **прощання**, добираючи хвилюючі, сповнені щирості слова, напр.: – **Прощайте, Августине! Прощайте назавжди! Я ніколи не забуду цю зустріч!!! Ніколи!** – **До зустрічі колись... Вдома!** – він посміхнувся і зажмурих очі (Кузів, 2023: 142). Переважають традиційні формули із конкретно адресованими побажаннями, які характерні усному мовленню українців, як-от: – **Будь здорова, дівчинко... ти, твій син і чоловік!** Сьогодні для тебе розпочнеться приголомшливий день, як, зрештою, і в мене (Кузів, 2023: 138); – **На все добре, дівчинко**, – тихо мовив чоловік. –

Мені – час перепочити... А можна, я поцілую тебе на останок? (Кузів, 2023: 122).

Окрему групу етикетних висловлень становлять формули **побажання на ніч**. Дослідники мовленнєвого етикету зараховують їх до конструкцій **прощання**. Наприклад: – Ви мене втомили безкінечною маячнею, я хочу спати! **На добраніч!** (Кузів, 2023: 59); – ...А тепер – **на все добре, солодких снів** (Кузів, 2023: 70); – **Хай щастить тобі у цьому сні, як і, зрештою, в наступних... Бувай!..** (Кузів, 2023: 123).

Висновки та перспективи подальших досліджень. Зафіксована у творі «БезсмертіЄ» Оксани Кузів система етикетних висловлень відображає загальнонародні тенденції, позначені особливостями світосприйняття прикарпатців, а також містить індивідуальні риси. Окремі формули ввічливості відображають архаїчні та стилістичні риси.

Серед проаналізованих етикетних висловлень ми виділили такі семантико-функціональні різновиди: **привітання, звертання, подяка, застереження, вибачення, прохання, компліменти, присягання, побажання, прощання.**

Найчисельніше представлені етикетні висловлення звертання. Також вони характеризуються найбільшою різноманітністю та варіативністю форм.

У мові творів Оксани Кузів віддзеркалюється образ авторки, людини високоосвіченої та інтелегентної, з чутливою та неповторною душею. Про це свідчить і своєрідна система мовленнєвого етикету, відтворена на сторінках творів письменниці, яку вона майстерно використовує у функціях етикетно-комунікативних одиниць.

Перспективою подальших наукових розвідок у цьому напрямі може бути аналіз екстралінгвістичних засобів вираження модальності ввічливості.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бацевич Ф. С. Словник термінів міжкультурної комунікації. Київ : Довіра. 2007. 205 с.
2. Губко О. Психологія українського народу. Київ: ФОП Стебляк О. М. 2015. Кн. 1. 504 с.
3. Губко О. Психологія українського народу. Київ: ТОВ «Видавництво друкарня «Діло». 2013. Кн. 2. 400 с.
4. Кузів Оксана. БезсмертіЄ (казка для дорослих). Львів: ЛА «Піраміда». 2023. 164 с.

REFERENCES

1. Batsevych F. S. (2007) Slovnyk terminiv mizhkulturnoi komunikatsii. [Dictionary of terms of intercultural communication]. Kyiv : Dovira. 205 s. [in Ukrainian].
2. Hubko O. (2015) Psykholohiia ukrainskoho narodu. [Psychology of the Ukrainian people]. Kyiv: FOP Steblyak O. M. Kn. 1. 504 s. [in Ukrainian].
3. Hubko O. (2013) Psykholohiia ukrainskoho narodu. [Psychology of the Ukrainian people]. Kyiv: TOV "Vydavnytstvo drukarnia "Dilo". Kn. 2. 400 s. [in Ukrainian].
4. Kuziv Oksana. (2023) BezsmertiE (kazka dlia doroslykh). [There is immortality (a fairy tale for adults)]. Lviv: LA "Piramida". 164 s. [in Ukrainian].